

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Zuidwest Kwadrant
Stadsdeel Nieuw-West**

BO 14-040 Amsterdam 2014

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Ontginning	10
3.3.2 Poldergebied	11
3.3.3 Verstedelijking	12
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	13
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart	13
3.4.2 Vindplaatsen	13
3.4.3 Bodemopbouw	15
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	15
4 Archeologische verwachtingskaart	16
5 Archeologische beleidskaart	18
Conclusie	20
Bronnen	21
Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema	22

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Nieuw-West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Zuidwest Kwadrant, stadsdeel Nieuw-West. Dit is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in het plangebied aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 16) worden acht zones onderscheiden. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt twee zones (p. 18). Hiervoor is gespecificeerd of en in welke mate archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van Stadsdeel Nieuw-West heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het bestemmingsplangebied Zuidwest Kwadrant, stadsdeel Nieuw-West.

Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied en omgeving. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

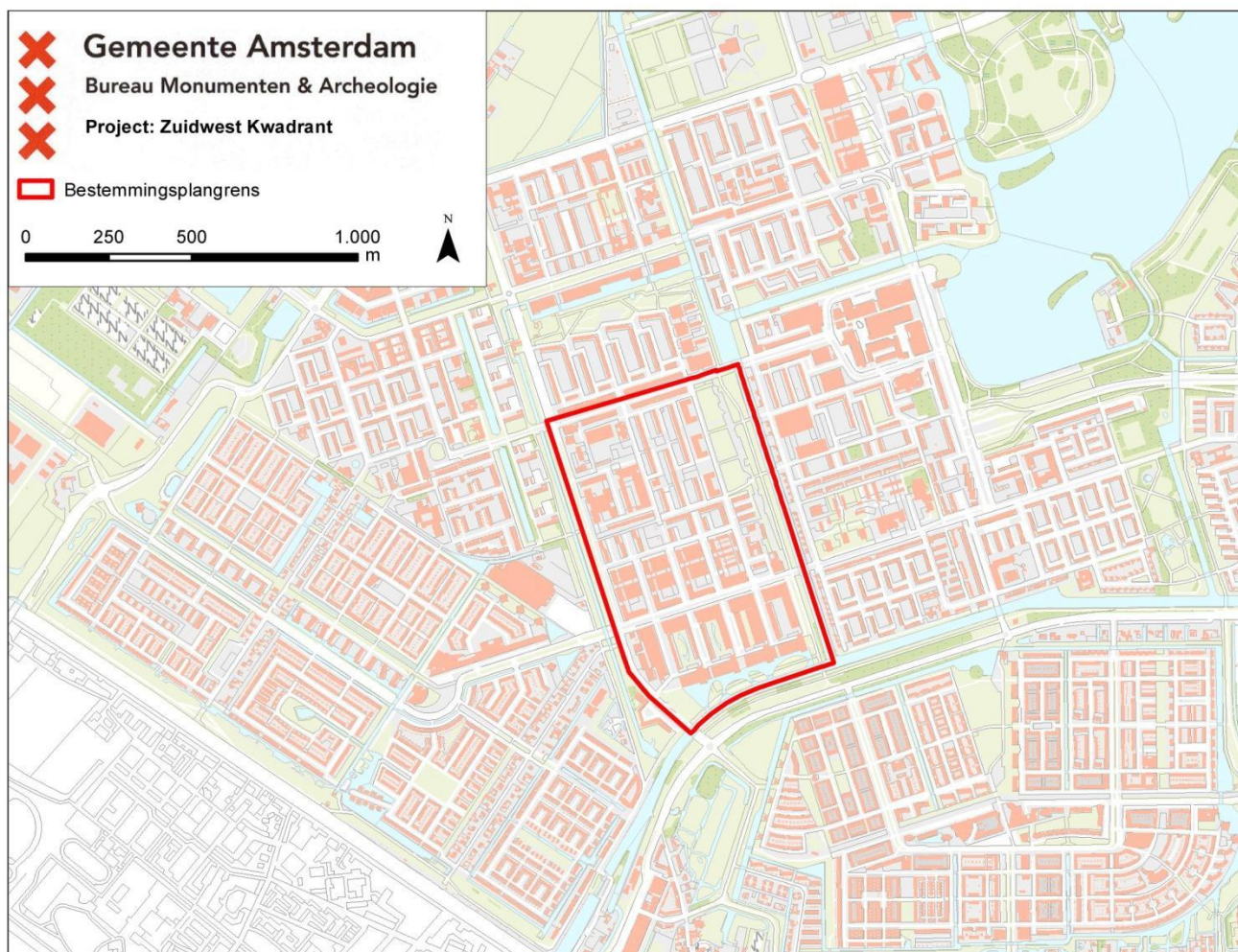
1 Administratieve gegevens plangebied

1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel Nieuw-West
Contactpersoon Dhr. M. M. Neerincx
Adres Postbus 2003
Postcode / plaats 1000 CA Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25D
ARCHIS meldingsnr.	61861	ARCHIS afmeldingsnr.	49613

1 Plangebied Zuidwest Kwadrant

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet)

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988

³ Provincie Noord-Holland, 2010

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: Beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m ± NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Direct ten noorden van het IJ, in Waterland, voltrok deze ontwikkeling zich al vanaf de tweede helft van de 10de eeuw. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen.

De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekafe en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een aarden wal met 11 bolwerken ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. De nieuwe bakstenen stadswal kreeg in totaal 26 bolwerken en had een gracht in het tracé van de huidige Singelgracht. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze wordt gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Het plangebied Zuidwest Kwadrant ligt in de voormalige Sloter Binnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders. Voor de historisch-topografische analyse van dit gebied zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaart van Nicolaes Visscher (ca. 1700), de Topografisch Militaire Kaart (1854) en de kaart van Publieke Werken uit 1936.

2 Het plangebied op de Topografisch Militaire Kaart (1854)

3.3.1 Ontginning

Tot in de 20ste eeuw hadden de Sloter Binnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders het karakter van een veenweidegebied, met langgerekte boerenerven die door middel van sloten van elkaar waren gescheiden. Dit landschap was het resultaat van de ontginning van het uitgestrekte veengebied ten zuiden van het IJ in de 11de tot en met de 13de eeuw.⁵

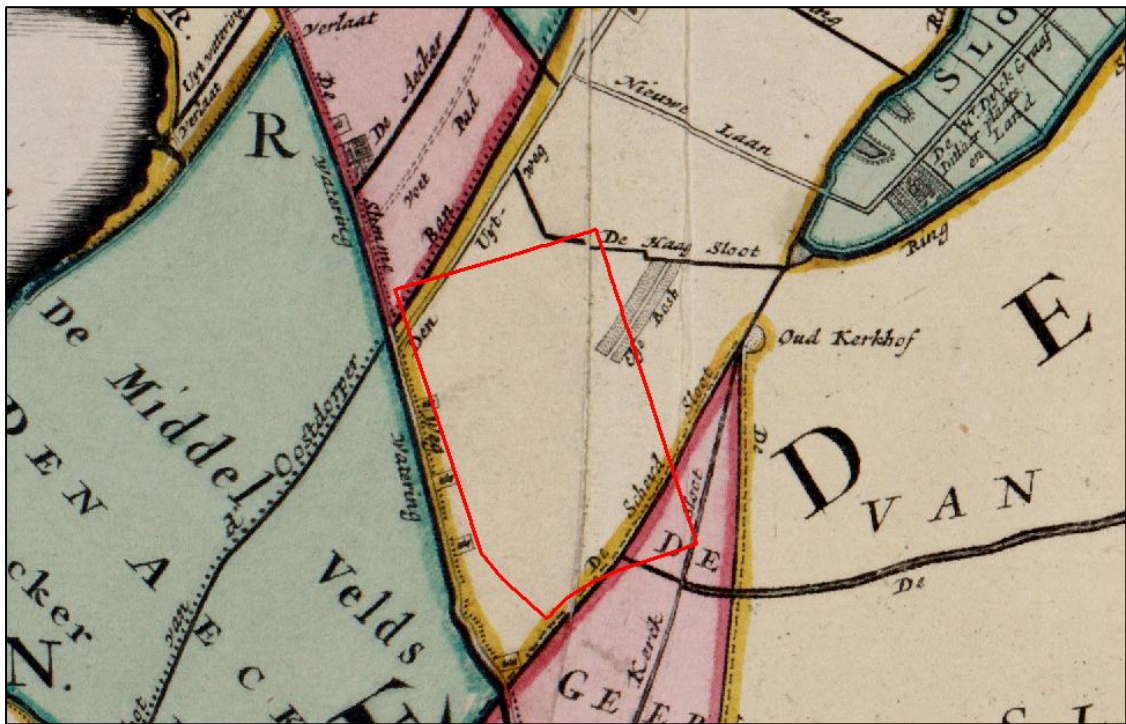
Voor de ontginning van het veen werden haaks op de bestaande waterlopen loodrecht tegen de veenkussens op sloten gegraven. Op die manier kon het veen ontwateren en ontstond land dat geschikt was voor akkerbouw. De ontwatering van de bodem zette echter ook een oxidatie van het veen in gang, wat het deed inklinken. Dit had als gevolg dat de landerijen jaar na jaar lager kwamen te liggen en natter werden. Als reactie hierop werden telkens nieuwe stroken hoger gelegen veen in cultuur gebracht, waarbij de bewoning verplaatste en de achterkade als secundaire ontginningsas in gebruik werd genomen. Het zogenaamde slagenlandschap dat op deze manier ontstond is duidelijk te herkennen in het verkavelingspatroon op historische kaarten (afb. 2).⁶

Ten gevolge van de gestage maaiveldval was het natte veenlandschap vanaf de 13de/14de eeuw nog uitsluitend geschikt voor veeteelt. Het is aannemelijk dat de economische heroriëntatie die deze ontwikkeling met zich meebracht ook aanleiding gaf tot een verplaatsing van

⁵ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17

⁶ Stol 1993, 29; Borger 1987, 16-17

de bewoning.⁷ Waar de boerderijen eerst nog met de ontginningen meeverhuisden over de percelen, vestigde men zich nu langs de belangrijkste infrastructurele assen, waartoe ook de Osdorperweg (vóór 1927 deels nog *Slimme Weg* genoemd) en de voormalige Uitweg (afb. 3) behoren.

3 Het plangebied op de kaart van Visscher (ca. 1700)

3.3.2 Poldergebied

Vanaf de late middeleeuwen werd het waterpeil van het laaggelegen veengebied beheerst door een netwerk van dijken en sluisen. Door de voortdurende maaiveld daling was deze methode van ontwatering in de 16de en 17de eeuw echter niet meer afdoende. De landeigenaren zagen zich genoodzaakt de problemen samen aan te pakken, en zo werden in deze periode overal in Holland en Utrecht polderorganisaties opgericht. Op grote schaal werden molens gebouwd die het overtollige water uit de polders op afwateringskanalen (weteringen) loosden. Het octrooi van de oudste gedeelten van de Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders, die later zijn ontstaan uit een samenvoeging van onder meer de Sloterpolder en De Geer (afb. 3), dateert van 1569.⁸

Aan de functie van het gebied veranderde in de eeuwen die volgden weinig. Historische kaarten als die van Visscher (afb. 3), de Topografisch Militaire Kaart (afb. 2) en de kaart van Publieke Werken (1936) laten zien dat de omgeving dunbevolkt was, en dat de bebouwing hoofdzakelijk uit boerderijen en enkele buitens bestond. De bewoning concentreerde zich vooral langs de Osdorperweg en de Uitweg.

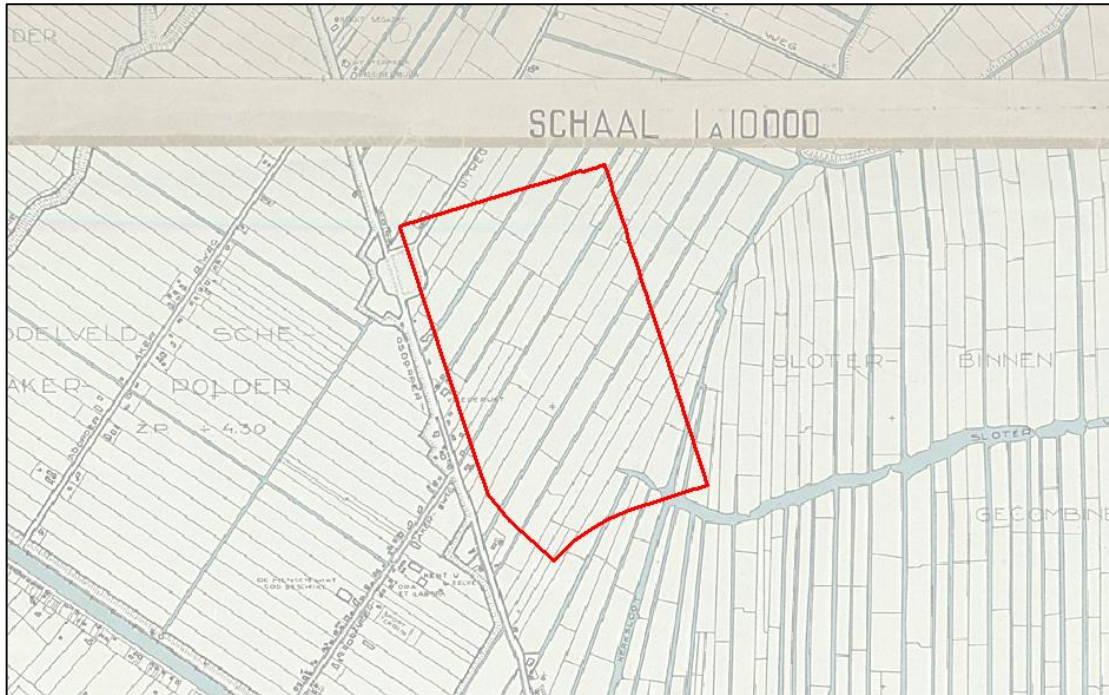
Op dezelfde kaarten zijn nog enkele topografische elementen te onderscheiden. Zo bevond zich volgens Visscher in het noorden van het plangebied een *Else Bos[c]h*, dat waarschijnlijk ten behoeve van de houtproductie was aangeplant. De Topografisch Militaire Kaart toont ook een *Batterij* – één van de 'Posten van Krayenhof'. Deze werken werden in 1805-1810 aangelegd en gelden als een voorfase van de Stelling van Amsterdam. In 1936 waren slechts nog de contouren van de batterij in het landschap zichtbaar (afb. 4).

⁷ Deze ontwikkeling is door Bos vastgesteld in *Waterland – het veengebied aan de overzijde van het IJ* (Bos 1988, 34-36); Hoppenbrouwers 2002, 110-111

⁸ Abrahamse e.a. 2010, 26

3.3.3 Verstedelijking

Tot in de tweede helft van de 20ste eeuw bleven de Sloterbinnen- en Middelveldse gecombineerde polders een agrarisch en grotendeels onbebouwd gebied. Daar kwam verandering in met de aanleg van de Westelijke Tuinsteden. Het weidegebied verdween daarbij onder een dik ophogingspakket, dat vanaf de jaren 1960 werd bebouwd met grootschalige woonblokken (afb. 5).

4 Het plangebied op de kaart van Publieke Werken (1936)

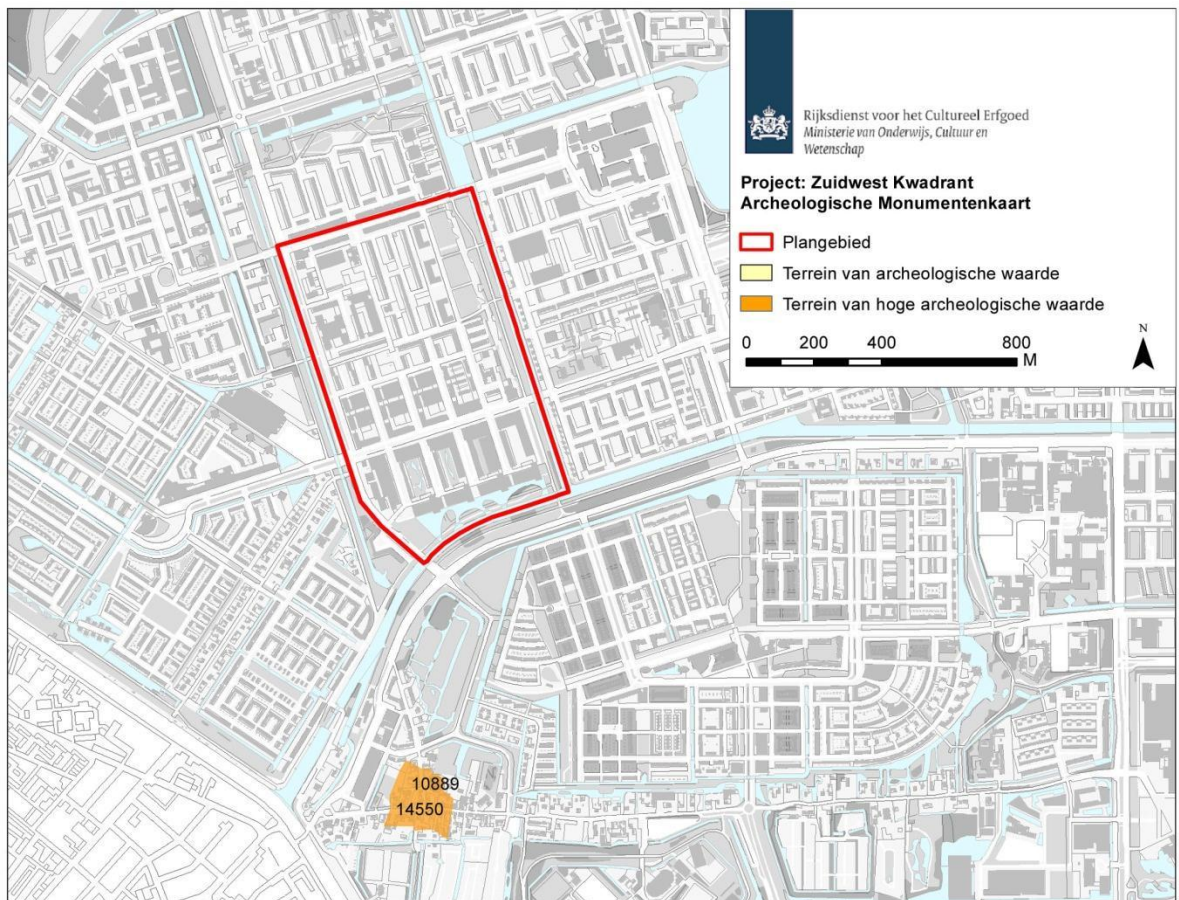

5 Het plangebied (rood) geprojecteerd op een luchtfoto uit 2009

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie

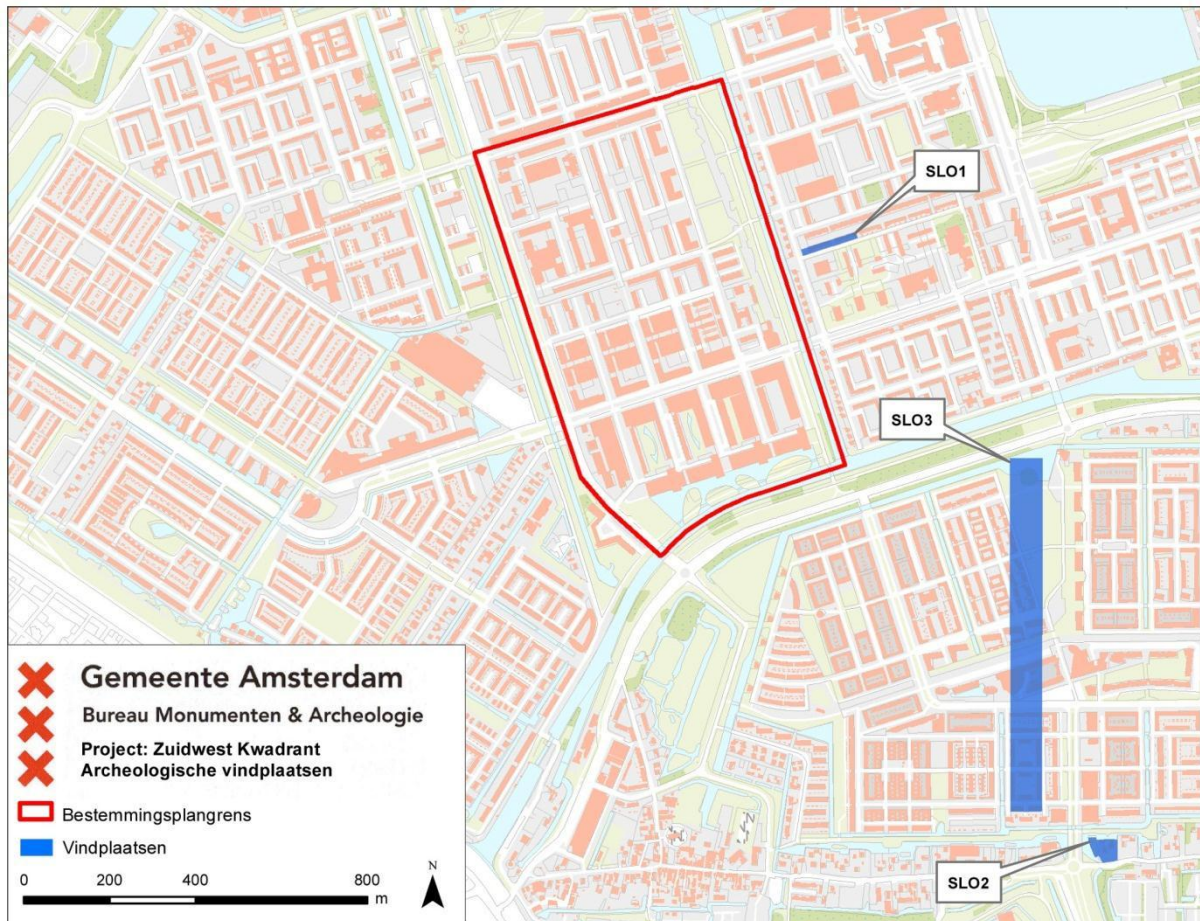
Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Ook is het gebied vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 6). De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in het volgende hoofdstuk en is gebaseerd op de historisch-topografische analyse.

6 Het plangebied Zuidwest Kwadrant (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld

3.4.2 Vindplaatsen

In het plangebied zijn tot op heden geen archeologische vindplaatsen bekend. Wel zijn in de nabije omgeving archeologische onderzoeken uitgevoerd (afb. 7). De vondsten en structuren die op deze vindplaatsen werden gedocumenteerd vormen een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

7 Het plangebied Zuidwest Kwadrant (rood omlijnd) en de archeologische vindplaatsen

Hoekenespad (SLO1)

In 1984 is door BMA onderzoek gedaan aan het Hoekenespad, op de vermoedelijke locatie van het Oude Kerkhof en het 11de-eeuwse Sloten. Onder het 2 meter dikke zandpakket zijn fragmenten van 11de- en 12de-eeuws aardewerk aangetroffen. Sporen van een kerkhof of van bewoning zijn niet gevonden.⁹

Sloterweg (SLO2)

In 1986 heeft BMA een opgraving uitgevoerd op de kruising van de Sloterweg met de Anderlechtlaan. Hierbij is een huisterp van kleizoden met daarop delen van een lemen vloer en haard gedocumenteerd. De terp is in het laatste kwart van de 13de eeuw opgeworpen en houdt verband met een uitbreiding of intensivering rond de ontginningsactiviteiten van het dorp Sloten.¹⁰

Louwesweg (SLO3)

Tijdens een boor- en proefsleuvenonderzoek aan de Louwesweg in 1988 is een laatmiddeleeuwse dijk gedocumenteerd. Er zijn geen huisterpen aangetroffen, wat suggereert dat er geen tussenfasen zijn geweest in de verplaatsing van het oude dorp Sloten naar de huidige locatie.¹¹

⁹ Baart 1985, 340

¹⁰ Baart 1987, 301-302

¹¹ Baart 1989, 301

3.4.3 Bodemopbouw

Het maaiveld van de Sloterbinnen- en Middelveldse Gecombineerde Polders lag tot in de 20ste eeuw op ca. 2,00 m ÷ NAP.¹² Uitgaande van de huidige maaiveldhoogte van ca. 1,00 m ÷ NAP, is de polder met 1,00 m zand opgehoogd. Mogelijke archeologische sporen kunnen daarom vanaf een diepte van 1,00 m worden verwacht. Binnen het grootste deel van het plangebied is de archeologische kwaliteit van de bodem waarschijnlijk aangetast bij grootschalig grondverzet en bebouwing in de tweede helft van de 20ste eeuw. Onder de brede doorgaande wegen zijn archeologische overblijfselen mogelijk nog wel intact.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Uitgaande van de bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied Zuidwest Kwadrant materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis vanaf de 11de tot in de 20ste eeuw. De meest geconcentreerde archeologische resten zijn te verwachten in de strook parallel aan de Osdorperweg, waar de bodem tevens het minst is aangetast door recente bouwwerkzaamheden. In het overige deel van het plangebied is sprake van een lage archeologische verwachting en een bovendien hoge mate van verstoring.

¹² Kaart Publieke Werken 1936

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische en archeologische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Zuidwest Kwadrant materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de bewonings- en gebruiksgeschiedenis van de 11de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van de materiële neerslag voor het plangebied met acht zones.

A. Sloterbinnen- en Middelveldse gecombineerde polders

In het voormalige veenweide- en tuinbouwgebied kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de ontginningsperiode tot in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Hier is dan ook sprake van een lage verwachting.

B. Bewoningszone langs de Osdorperweg

In de strook langs de Osdorperweg kunnen restanten van bewoning uit de middeleeuwse ontginningsperiode (terpen, ophogingen, afval) en van 17de-19de-eeuwse huisplaatsen (funderingen, beerputten, tuinen of afvallagen) aanwezig zijn. De archeologische sporen hebben een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Hier geldt dan ook een hoge verwachting.

C. Bewoningszone langs de Uitweg

Binnen de zone langs de Uitweg kunnen restanten van bewoning uit de middeleeuwse ontginningsperiode in de bodem aanwezig zijn. Er geldt dan ook een vergelijkbare verwachting als voor zone B.

D. Uitweg

De geschiedenis van deze landweg gaat terug tot de middeleeuwen. Archeologische sporen hiervan betreffen ophogingslagen, afval en losse vondsten. Vanwege de lange gebruikperiode hebben deze een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De verwachting is daarom hoog.

E. Batterij

Betreft de 19de-eeuwse batterij aan de Osdorperweg, waarvan de laatste bovengrondse resten met de verstedelijking in de 20ste eeuw zijn verdwenen. In de bodem kunnen onder meer funderingen van het bouwwerk aanwezig zijn. Dergelijke overblijfselen hebben een sterke onderlinge samenhang. Hier geldt dan ook een hoge verwachting.

F. Elzenbos

Omstreeks 1700 bevond zich hier een elzenbos, dat vermoedelijk voor productiedoeleinden was aangeplant. Archeologische resten kunnen bestaan uit sporen van landgebruik en losse vondsten, met weinig samenhang en een wijde verspreiding. De verwachting is laag.

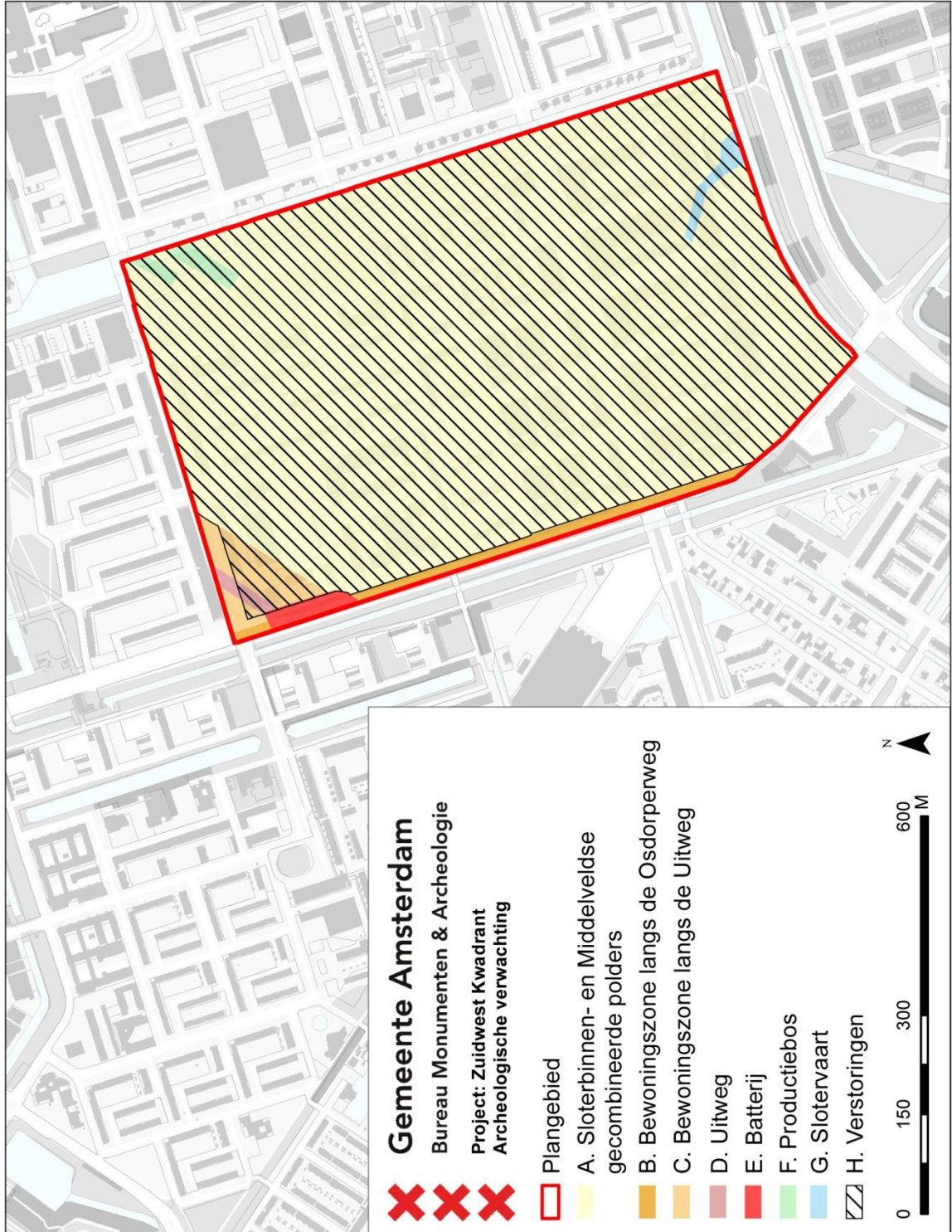
G. Slotervaart

De inmiddels gedempte Slotervaart vond sinds de middeleeuwen gebruik als waterweg. In de voormalige rivierbedding kunnen vooral losse vondsten worden verwacht. Deze hebben weinig tot geen onderlinge samenhang en een wijde verspreiding. De verwachting is daarom laag.

H: Verstoringen

Wegens grootschalige bebouwing in de 20ste eeuw hoeft op deze locaties geen rekening te worden gehouden met archeologische overblijfselen.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Zuidwest Kwadrant is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop twee zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (Appendix: beleidsvarianten, stroomschema).

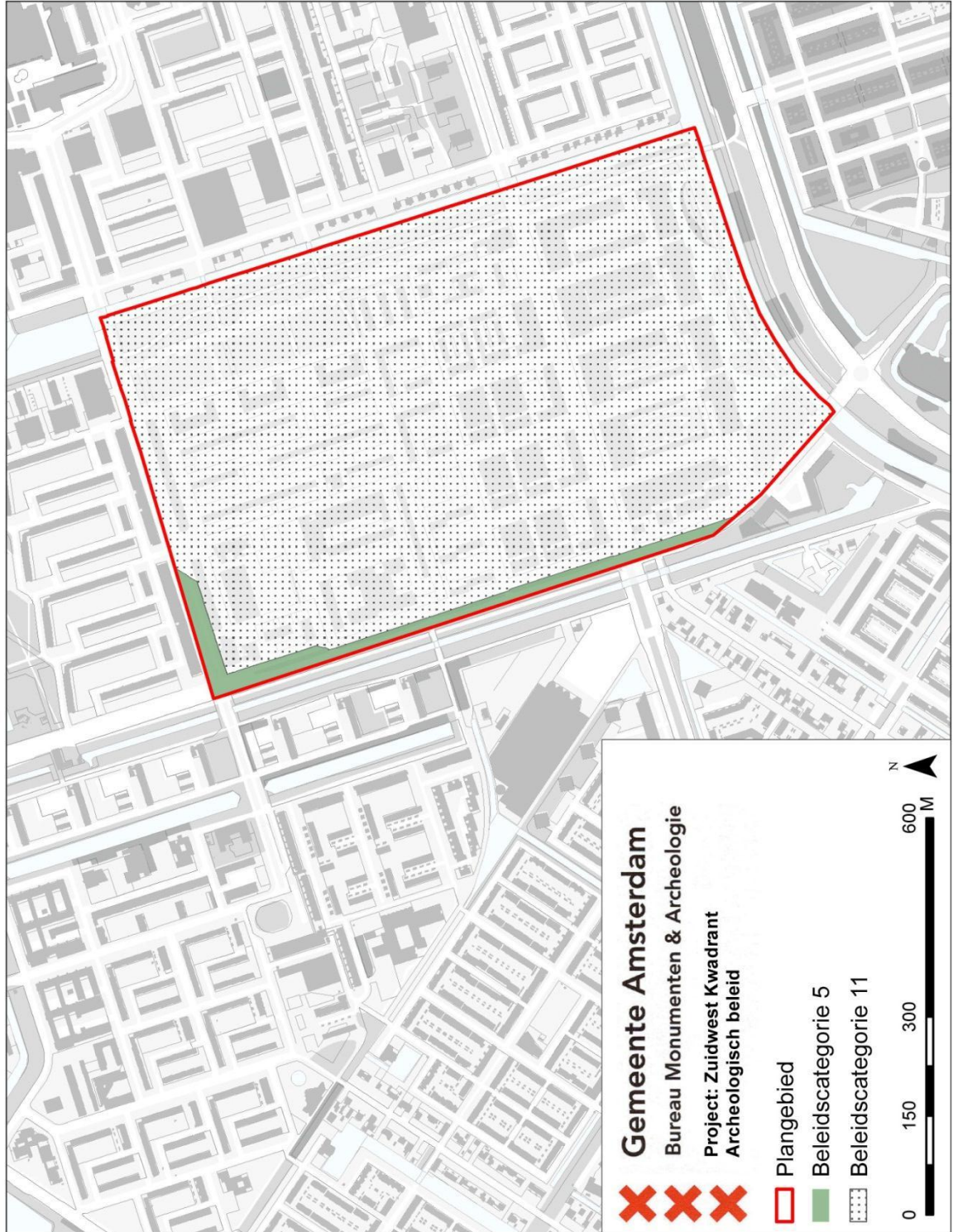
Beleidsvariant 5 (verwachtingszones B, C, D en E)

Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 1,00 m onder maaiveld.

Beleidsvariant 11 (verwachtingszone F)

Vanwege de verwachte verstoring geldt voor deze zone uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek is uitgevoerd voor het plangebied Zuidwest Kwadrant en heeft betrekking op de ondergrondse cultuurhistorische waarden.

In het plangebied bestaan twee archeologische beleidszones. Voor de eerste zone geldt vrijstelling van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder diep dan 1,00 m. Voor de tweede beleidszone geldt vrijstelling van archeologisch vervolgonderzoek, ongeacht de omvang en diepte van de bodemingreep.

Voor het gehele plangebied geldt wel de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie wordt gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

ARCHIS: Archeologisch Informatiesysteem: <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

CHW: Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

SAA: Stadsarchief Amsterdam: <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

De Molendatabase: <http://www.molendatabase.nl/>

Rijkswaterstaat: <http://www.rijkswaterstaat.nl/>

Literatuur

Abrahamse, J.E., M. Kosian, E. Schmitz, *Tussen Haarlemmerpoort en Halfweg. Historische atlas van de Brettenzone in Amsterdam*, THOT Bussum 2010

Baart, J.M., 'Amsterdam: Sloten', in: Woltering, P.J. (red.): *Holland, Archeologisch Kroniek van Holland over 1984*, Amsterdam 1985, 301-303

Baart, J.M., 'Amsterdam: Sloten', in: Woltering, P.J. (red.): *Holland, Archeologisch Kroniek van Holland over 1986*, Amsterdam 1987, 301-303

Baart, J.M., 'Amsterdam: Sloten', in: Woltering, P.J. (red.): *Holland, Archeologisch Kroniek van Holland over 1988*, Amsterdam 1989, 301

BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005

BMA, *Erfgoedagenda Amsterdam 2010-2014*, Amsterdam 2010

Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied,' in: W.F. Heinemeijer, & M. F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 16-17.

Bos, J.M., 'Landinrichting en archeologie: het bodemarchief van Waterland", *Nederlandse Archeologische Rapporten* 6, Amersfoort 1988

Hoppenbrouwers, P.C.M., Van Waterland tot Stedenland, in Nijs, Th. De en E. Beukers, *Geschiedenis van Holland Deel I*, Hilversum 2002

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem 2010

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993

Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema

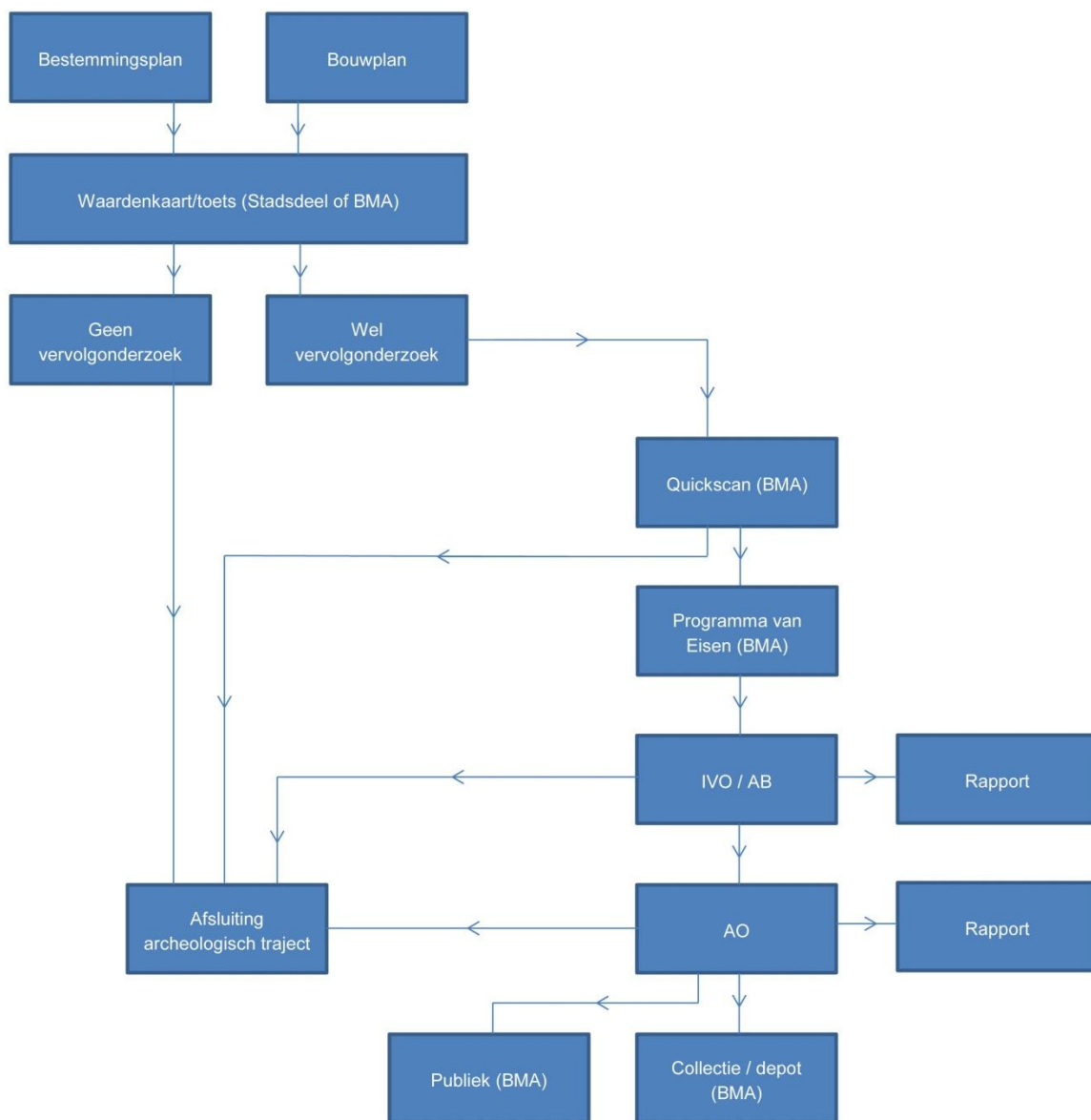
Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodem binnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 14-040

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 04-06-2014
Status: 1.0
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: T. Terhorst MA
Cartografie: T. Terhorst MA

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2014
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.